

PATRYK STĘPIEŃ

ORCID 0000-0002-5653-9895

Uniwersytet Śląski w Katowicach

KONTEKSTY REGIONALNE I TOŻSAMOŚCIOWE W TEKSTACH PIOSENEK ŚLĄSKICH RAPERÓW

ABSTRACT. Stępień Patryk, *Konteksty regionalne i tożsamościowe w tekstach piosenek śląskich raperów* [Regional Contexts and Identities in the Lyrics of Songs Written by Silesian Rappers]. *Studia Edukacyjne* no. 66, 2022, Poznań 2022, pp. 45-60. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2022.66.4

The article is devoted to identify the regional and identity contexts in the lyrics of songs by Silesian rappers. The selection of artists was based on two criteria: they were born or raised in Silesian district and they still live there and the second is the most popular (as an Silesian rapper) by listeners on Spotify.com in June 2022. Rap is a unique kind of music with a lot of listeners. Rap as a part of popular culture would be useful in education as an example of sharing regional values, mentality, desirable behaviors, and the position of the Silesian identity in their lives. The lyrics contain the artists' points of view on reality, the living conditions, and probably include guidance for listeners. Silesian rappers and their experience of being Silesian and a sense of Silesian identity could be part of the lyrics.

Key words: rap, Silesian identity, popular culture, regional, lyrics

Wprowadzenie

Przedmiotem artykułu jest zbadanie występowania kontekstów regionalnych i tożsamościowych w treściach piosenek. W artykule wykorzystano analizę biograficzną oraz analizę tekstów piosenek czterech śląskich raperów. Utwory z gatunku rapu współcześnie docierają do znaczącej liczby słuchaczy, dzięki czemu mogą stanowić źródło transformacji wiedzy, informacji, pożądaných zachowań, świata wartości, a także promocji lokalnej, regionalnej, czy też globalnej. Opowieści, które stają się nieodłącznym elementem twórczości artystów zajmujących się rapem zawierają w sobie wycinek rzeczywistości, obszaru poznania świata oraz doświadczenia artysty. Zakładam, że subiektywny opis otaczającej artystę rzeczywistości w dużej mierze dotyczy środowiska lokalnego, jego codziennego życia. Raperzy, których twórczość oraz wywiady medialne

zostały przeanalizowane w artykule pochodzą i/lub zamieszkują Śląsk, przez co w treściach piosenek lub/i w tytułach mogą pojawiać się konteksty regionalne i tożsamościowe. Kultura popularna to szczególne pole do badań dla pedagogów w XXI wieku, ponieważ dociera do znaczącej liczby osób, przez co jej przedstawiciele mogą stawać się dla swoich odbiorców autorytetami, wzorami do naśladowania, bądź przewodnikami proponującymi określone wzory kulturowe, systemy wartości, pożądane zachowania i postawy, również dotyczące kwestii tożsamości i poczucia przynależności do określonego regionu.

Założenia metodologiczne

Celem prowadzonych analiz jest identyfikacja kontekstów regionalnych i tożsamościowych pojawiających się w tekstach piosenek śląskich raperów. Ukazane tam komponenty mogą określać poczucia więzi regionalnej – związane z afirmacją tożsamości regionalnej lub dewaluacją tożsamości regionalnej, zwracać uwagę na istotne miejsca lokalne, czy też świat wartości artysty, a ponadto zachęcać odbiorcę do refleksji nad własną tożsamością, odkrywania i poznawania kultury oraz historii regionu. W ramach prowadzonych badań posłużyłem się metodą biograficzną¹ oraz analizą tekstów źródłowych, w ramach której wykorzystałem narzędzie w postaci wykazu dyspozycji do analizy źródeł. Uwzględniłem w nim komponenty zawierające odniesienie do kontekstów regionalnych lub tożsamościowych, biorąc pod uwagę następujące elementy: a) miejsce – położenie geograficzne; b) język – posługiwanie się gwarą śląską w tekście; c) tradycja i obyczajowość – nawiązanie do symboli, obrzędów, potraw, zwyczajów; d) pozostałe – treści w jakiś sposób związane z kontekstem regionalnym Śląska, a nie zawarte w poprzednich trzech obszarach.

Za wskaźnik popularności artysty posłużyła mi liczba odsłuchań wszystkich utworów artysty na portalu Spotify w czerwcu² 2022 roku, natomiast dodatkowy komponent brany pod uwagę w kontekście identyfikacji tożsamościowej stanowiło – miejsce urodzenia artysty i/lub miejsce wychowania³. Przy doborze piosenek posłużyłem się podobnym kluczem popularności, do-

¹ M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2003, s. 295-300.

² Celem wyboru takiego klucza jest uniknięcie trudności w oszacowaniu dorobku artysty, tworzono go przez minione lata, względem artystów pojawiających się później, a obecnie cieszących się większą popularnością. Przyjętym miesiącem w niniejszym opracowaniu jest czerwiec 2022 roku.

³ Odnoszę się tutaj do miejsca wychowania jako środowiska wychowania w rozumieniu Józefa Pietera (zob. J. Pieter, *Środowisko wychowania*, Katowice 1972), ponieważ zakładam, że okres wychowania, dorastania i zdobywania doświadczenia jest istotniejszy w procesie socjalizacji, niż samo miejsce urodzenia.

bierając 10 piosenek każdego z wybranych artystów, które we wspomnianym miesiącu znalazły się na liście najczęściej odsłuchiwanym utworów danego artysty na portalu spotify.com.

Po opracowaniu listy według wspomnianego klucza, wybrałem czterech artystów z największą liczbą odsłuchań i spełniających kryterium zamieszczenia/wychowania na Śląsku oraz przeanalizowałem teksty piosenek celem uchwycenia kontekstów tożsamościowych i regionalnych.

W ramach prowadzonej analizy poszukiwałem odpowiedzi na następujące problemy badawcze: 1) Jakie treści regionalne związane ze Śląskiem pojawiają się w piosenkach śląskich raperów? 2) Jaka jest postawa artysty wobec regionu (biorąc pod uwagę komponenty emocjonalne) wyrażana w tekstach z osadzenia kontekstu regionalnego w tekście piosenek? 3) Jaki jest status treści regionalnej w strukturze treści utworu? 4) Do jakich wartości odwołują się artyści w piosenkach, w których występują treści lub konteksty regionalne? 5) Jaki jest status komponentów regionalnych w strukturach biografii?

Korzystając z metody biograficznej, opierałem się na dokumentach o charakterze wywiadów opublikowanych w mediach (teksty opublikowane, nagrania video).

Rap jako przestrzeń edukacyjna

Gatunek muzyczny łączony z kulturą hip hopu, czyli rap przydryfował do Europy ze Stanów Zjednoczonych, gdzie początkowo rozwijał się w kręgach afroamerykańskich. W Polsce pierwsze oznaki wspomnianego gatunku dostrzeżono w latach 90. XX wieku. Za znaczący moment, który uważa się za początek gatunku w kraju, przyjęto wydanie albumu Kazika Staszewskiego, zatytułowanego *Spalam się* w 1991 roku⁴. Niedługo później gatunek ten znalazł się w kręgu zainteresowań pedagogów. O walorach rapu w ujęciu edukacyjnym pisał między innymi Zbyszko Melosik, który zauważył, że pedagodzy głównie korzystają z uniwersalnych wartości i teorii, a zbyt rzadko stosują treści z dziedziny kultury popularnej, co w konsekwencji izoluje pedagogikę od życia codziennego. Zdaniem Zbyszko Melosika, włączenie kultury popularnej do edukacji może sprzyjać w dialogu z młodymi ludźmi i w konsekwencji ukazać pedagogom faktyczne potrzeby młodych ludzi, ich świat wartości i tym podobne⁵.

⁴ B. Dejnarowicz, *Wydawniczy dorobek polskiego hip-hopu*, <https://www.nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kongres-kultury/aktualnosci/wydawniczy-dorobek-polskiego-hip-hopu-borys-dejnarowicz>, [dostęp: 06.07.2022].

⁵ Z. Melosik, *Rap, walka o znaczenia i pedagogika*, *Kultura Współczesna*, 1996, 1-2(9-10), s. 136-138.

Geneza rapu jest związana ze środowiskiem afroamerykańskim. Zbyszko Melosik podkreślił, że taka forma narracji zwracała uwagę na trudność funkcjonowania, eksponując występujące wówczas problemy społeczne, ekonomiczne oraz polityczne ówczesnych Stanów Zjednoczonych. Rap jest elastyczną formą, będącą zawsze w trakcie stawania się, z uwagi na sprzeczne tendencje określone jako esencjalizm i postmodernistyczny dekonstrukcjonizm. W kolejnych dekadach rap stał się środkiem wyrazu, wykorzystywanym już nie tylko przez przedstawicieli mniejszości etnicznych, ale przedryfował także do innych grup społecznych. Dzięki temu pojawiła się przestrzeń dla procesu kształtowania tożsamości, formowania się i identyfikacji rozmaitych społeczności, ale przede wszystkim do dialogu międzykulturowego⁶. Rap staje się zatem przestrzenią komunikacyjną – od ludzi dla ludzi o ludziach, czyli o codziennej egzystencji w wybranej przestrzeni lokalnej, co można odebrać szeroko – jako do funkcjonowania w ramach sytuacji społeczno-politycznej kraju oraz wąsko – w odniesieniu do lokalnej przestrzeni. Komunikacja jest związana z kulturą, a w kulturze popularnej, zdaniem Witolda Jakubowskiego, uwydatnia się pojęcie kultury w kontekście rozmowy społecznej. Rozmowa ta charakteryzuje się przede wszystkim dużą otwartością i transparentnością – pojawiają się potencjalnie szczere głosy, opowiadające o życiu codziennym wprost⁷. Kultura popularna, a dokładniej mówiąc – teksty kultury popularnej opisują ludzką rzeczywistość, odnoszą się do świata wartości, reguł funkcjonowania w społeczeństwie, co czyni ją wyraźnym wymiarem edukacyjnym⁸. Rap jako komponent kultury popularnej jest przykładem egzemplifikacji tego zjawiska. Podobnie jak w przypadku każdej narracji, tak w przypadku utworu z zakresu rapu – słuchacze w trakcie spotkania z opowieścią (treścią piosenki) wchodzi z nią w dialog, przeżywają i doświadczają te same narracje. Jak pisał niegdyś Jerome Bruner:

(...) nie wiemy i nigdy się nie dowiemy, czy uczymy się narracji od życia, czy życia z narracji: zapewne i jedno, i drugie. Jednak nikt nie zaprzeczy, że uczenie się subtelności narracji jest jedną z głównych dróg do myślenia o życiu⁹.

Artysta jako homo narrator

Raper jest artystą, wyrażającym pewne przemyślenia i obserwację w swojej twórczości. W tym przypadku można założyć, że to właśnie treść piosenek z kategorii rapu wyraża część świata artysty. Posiada on własną tożsamość

⁶ Tamże, s. 139-141.

⁷ W. Jakubowski, *Edukacja w popkulturze – popkultura w edukacji (szkice z pedagogiki kultury popularnej)*, Kraków 2021, s. 93-95.

⁸ Tamże, s. 9-11.

⁹ J. Bruner, *Kultura edukacji*, przekł. T. Brzostowska-Tereszkiewicz, Kraków 2006, s. 134-135.

w wymiarach – indywidualnym oraz społeczno-kulturowym. Wymiar indywidualny wiąże się z historią osobistą, na którą może składać się historia rodziny, społeczeństwa, narodu, czy też regionu i etnografii, zawartą w pamięci zbiorowej i będącą zarazem fundamentem do kształtowania się tożsamości jednostki. Wymiar społeczno-kulturowy wynika z relacji jednostki ze światem społecznym – z rolami, jakie pełni, arbitralnościami względem zachowania, oczekiwaniami i sprzecznościami, z którymi się spotyka¹⁰. Twórcy kształtują swoją tożsamość, ale również stanowią inspirację, a może nawet kreślą pewien wzór w swoich utworach, z których skorzystać może słuchacz w procesie kształtowania własnej tożsamości¹¹. Artyści w licznych wywiadach często podkreślają, że w swoich utworach opowiadają historie z życia, czyli ze swojej codzienności. Proces ten jest odpowiednikiem koncepcji Homo narratora, proponowanym przez Amelię Krawczyk-Bocian. Badaczka podkreśla, że Homo narrator jest w każdym, a potrzeba snucia opowieści o samym sobie, własnych przeżyciach stanowi naturalną potrzebę bytowania, jak również narracja o samym sobie buduje tożsamość¹². Amelia Krawczyk-Bocian wymienia cztery główne role Homo narratora: 1) rola informacyjna – narrator skupia się w niej na historii doczesnego życia, celem nadania jej sensu. Często dzieje się tak w postrzeganiu własnych doświadczeń jako wyjątkowych i niepowtarzalnych u innych ludzi; 2) rola opisowo-sprawozdawcza – dotyczy szczególnych punktów zwrotnych w życiu narratora, jest szkicem skrupulatnie prześledzonej opowieści życia; 3) rola interpretacyjna – czyni narratora badaczem stawiającym sobie pytania o zdarzenia z własnej biografii oraz podejmującym wysiłek subiektywnej interpretacji przeżyć i doświadczeń, którym chce nadać znaczenie; 4) rola refleksyjno-dygresyjna – odnosi się do wydobywania zdarzeń celem nadania im ponownego sensu, spotkania się narratora z samym sobą w dialogu wewnętrznym. Refleksja umożliwia dotarcie do kluczowych zdarzeń w biografii oraz daje szansę na podjęcie próby wyjaśnienia i opisania, ale przede wszystkim – nadania sensu temu, co zostało doświadczone¹³.

Analiza wyników badań własnych

Wśród aktywnych raperów ze Śląska największą popularnością pod względem odsłuchań cieszyli się: 1. Miszel (915 886), 2. Kartky (372 500), 3. Mioush (335 725), 4. Grubson (324 724) – patrz tabela 1.

¹⁰ M. Sobocińska, *Tożsamość, rola i mit artysty jako uwarunkowania jego wizerunku*, Zarządzenie w Kulturze, 2019, 2, 20, s. 144.

¹¹ Tamże, s. 145.

¹² A. Krawczyk-Bocian, *Homo narrator*, Bydgoszcz 2021, s. 9-12.

¹³ Tamże, s. 59-75.

Tabela 1

Raperzy ze Śląska

	Imię i nazwisko	Pseudonim artystyczny	Miejsce urodzenia	Miejsce wychowania	Liczba odsłuchań w serwisie Spotify w 06.2022 r.
1	Michał Niedziałkowski	Miszal	Katowice	Katowice	915 886
2	Jakub Jankowski	Kartky	Radomsko	Bytom	372 500
3	Miłosz Paweł Borycki	Miouch	Katowice	Katowice	335 725
4	Tomasz Iwańca	Grubson	Rybnik	Rybnik	324 742
5	Wojciech Alszar	Fokus	Katowice	Katowice	111 252
6	Sebastian Salbert	Rahim	Katowice	Katowice/Mikołów	84 942
7	Marcin Marten	Abradab	Katowice	Katowice	51 040
8	Łukasz Stępień	Kleszcz	Tarnowskie Góry	Tarnowskie Góry	41 583
9	Piotr Gutkowski	Gutek	Katowice	Katowice	21 741
10	Aleksander Kozłowski	Kopruch			11 159
11	Michał Marten	Joka	Katowice	Katowice	2 379
12	Dawid Kaczorek	HST	Katowice	Katowice	1 169

Źródło: opracowanie własne.

Przyglądając się biografii artysty jako narratora, skupiłem się na wywiadach prowadzonych z artystami w mediach, celem odnalezienia w nich kontekstów regionalnych, które następnie mogą wystąpić w piosenkach. Przeanalizowałem trzy losowo dobrane wywiady z każdym artystą. Celem identyfikacji kontekstów regionalnych i tożsamościowych w wywiadach medialnych wykorzystałem wykaz dyspozycji, poszukując odniesienia dotyczącego: a) identyfikacji z regionem i/lub deklarację patriotyzmu lokalnego.

go; b) stosunku emocjonalnego do regionu i/lub poczucia tożsamości regionalnej; c) stosunku do wartości i społeczności lokalnej; d) statusu śląskości; e) czerpania inspiracji do tworzenia utworów związanych z kontekstem regionalnym.

Analiza wywiadów medialnych z artystami wykazała, że kontekst identyfikacji z regionem pojawił się w wypowiedzi każdego z nich. Artyści podkreślili swoje przywiązanie do miejsca wychowania i obecnego środowiska życia. Odnieść to można do propozycji Zbigniewa Grenia, który twierdzi, że w badaniach nad tożsamością regionalną istotne jest pojęcie tożsamości oraz pojęcie identyfikacji. Jak zauważa, tożsamość jednostki i zbiorowości sprowadzona zostaje do wspólnej płaszczyzny, natomiast konstruowana jest poprzez identyfikację z regionem¹⁴. W wypowiedziach artystów pojawiły się deklaracje dotyczące poczucia bycia lokalnym patriotą:

Miszel: *Ciężko powiedzieć, co czas przyniesie i gdzie mnie może kiedyś wywiać, ale spędziłem 25 lat na Śląsku, z czego 24 na Ligocie, więc zawsze będę kimś, kto się uważa za lokalnego patriotę*¹⁵.

Kartky: *Lokalny patriotyzm to mój sposób na pewien okres życia*¹⁶.

Miousek: *To jest specyficzne miejsce ze względu na ludzi. Po pierwsze, bo sposób przeżywania życia na Śląsku sto lat temu był bardzo specyficzny i odcięty ze względu, że nie było możliwości połączenia się przez Internet z innymi częściami świata, zobaczenia, jak jest gdzie indziej. Tutaj tradycja, honor, rodzina, jedzenie – to wszystko jest zakorzenione mocno w każdym z nas – ludzie albo z tego czerpią, albo nie i to jest ich wybór*¹⁷.

Śląsk jest małym państwem, do tego stopnia szczególnym, do którego chcemy żeby był. Jestem człowiekiem, który podchodzi do życia mikroregionalnie i jednostkowo, i bardzo zależało mi zawsze na miejscu, z którego jestem. Strasznie przywiązuję wagę do tego, gdzie jestem – otoczenie jest dla mnie bardzo ważne¹⁸.

¹⁴ Z. Greń, *Tożsamość śląska – etniczna czy regionalna?*, [w:] *Narracja i pamięć. Konstrukcje i destrukcje tożsamości*, tom III, red. E. Golachowska, A. Zielińska, Warszawa 2014, s. 251-254.

¹⁵ K. Klimkiewicz, Miszel: *„Gdy tworzyłem pierwszy album, ludzie jeszcze nie wiedzieli, jak to ma wyglądać” – rozmowa*, <https://www.ckm.pl/m/lifestyle/miszel-gdy-tworzylem-pierwszy-album-ludzie-jeszcze-nie-wiedzieli-jak-to-ma-wygladac-rozmowa,25994,a.html>, [dostęp: 04.08.2022].

¹⁶ K. Turzański, *Kartky... Zanim wszystko się zaczęło (15 lat temu)*, <https://www.youtube.com/watch?v=yhH6Fm5QpJU&t=4s>, [dostęp: 4.08.2022].

¹⁷ M. Gwóźdź, *MIUOSH (wywiad, marzec 2017)*, https://www.youtube.com/watch?v=1xXFW1H_vQk, [dostęp: 2.10.2022].

¹⁸ Tamże.

Grubson: Mam tutaj rodzinę, mam tutaj przyjaciół, przywiązany jestem do Rybnika. Jestem wielkim patriotą lokalnym, więc nie chciałbym się wyprowadzać, choć jeżeli będzie gorzej (odniesienie dotyczące zanieczyszczonego powietrza), będę się nad tym zastanawiał¹⁹.

Analizowane wywiady zawierały również wypowiedzi, w których można odnaleźć stosunek emocjonalny artystów do regionu, miejsca zamieszkania oraz ludzi z ich otoczenia lokalnego. Wskazuje to na przywiązanie artystów do regionu oraz wysoki status poczucia tożsamości regionalnej w ich życiu:

Miszel: Ogólnie najlepiej mi się żyje w miejscu, w którym rzeczywiście czuję się, jak u siebie. Tak mam z Ligotą i nie chcę tego zmieniać²⁰.

Kartky: Bytom jest fajny²¹.

Miuosh: Nie jestem zwolennikiem budowania świadomości, odnajdowania się na Śląsku, przez kompleksy i podkreślenie, może nie separatyzmu, ale braku konkretnego miejsca w historii i współczesnym świecie. Uważam, że powinniśmy cieszyć się tym, że mamy XXI wiek i Śląsk jest już czymś więcej niż przysłowiową puczką, o której mowa w spektaklu. Mamy więcej do wygrania, jeśli uwspółcześnimy przekaz i oczyścimy ze rdzy. Nie chodzi o to, żeby żyć tym, co było tu sto lat temu, ale żeby wprowadzać najciekawsze, zdrowe i żywotne elementy śląskiej inności. Bo ta inność jest, nie tylko u nas, ale również w wielu innych miejscach w Polsce. Trzeba to promować w sposób pozytywny, nie waleczny. Nigdy nie byłem gościem, który ze Śląskiem wyjeżdżał naprzeciw. Byłem kimś, kto chciał pokazywać ludziom jego wyjątkowość²².

Grubson: Jestem dumny, że Rybnik się bardzo rozwinął i rozwija cały czas. Pod względem dostępności imprez społecznych, architektury i mentalności ludzi na lepsze. Na pewno zachęciłbym, jeżeli chodzi o tereny. Mamy naprawdę piękne tereny²³.

(...) 7 grudnia, ostatni tak naprawdę koncert w tym roku, w moim rodzinnym mieście Rybniku²⁴.

W trakcie analizy zidentyfikowałem również konteksty dotyczące stosunku wobec świata wartości oraz lokalnej społeczności. Artyści wśród swoich

¹⁹ Ł. Jakubczyk, *Co Grubson konsultuje z żoną?*, <https://www.radio90.pl/grubson-w-radiu-90-wideo.html>, [dostęp: 2.10.2022].

²⁰ K. Klimkiewicz, *Miszel: „Gdy tworzyłem pierwszy album.*

²¹ K. Turzański, *Kartky... Zanim wszystko się zaczęło.*

²² P. Bollin, *Miuosh: nie jestem zwolennikiem budowania świadomości przez kompleksy* [WYWIAD], <https://kultura.onet.pl/muzyka/wywiady-i-artykuly/miuosh-premiera-plyty-piesni-wspolczesne-wywiad-z-artysta/fk2fyef>, [dostęp: 2.10.2022].

²³ Ł. Jakubczyk, *Co Grubson konsultuje z żoną?*

²⁴ B. Gruchlik, *Grubson o sukcesie „Na szczycie” w Radiu Katowice! | 04.10.2019*, <https://www.youtube.com/watch?v=0nZCEvINkfi&t=405s>, [dostęp: 3.10.2022].

współpracowników mają osoby pochodzące z lokalnej społeczności, co może wskazywać na społeczną więź regionalną. Można to określić mianem przywiązania – wskazanego przez Zbigniewa Bokszańskiego jako element struktury tożsamości śląskiej, występujący wraz z poczuciem dystansu wobec obcych. Separatystyczne postawy bazujące na opozycji *ja - obcy* powszechnie funkcjonowały w codzienności Ślązaków i stanowiły charakterystyczny komponent śląskiej tożsamości zbiorowej²⁵:

Miszel: *Kaliber 44 i Paktofonika to oczywiście zespoły, których słuchałem. W szczególności lubiłem to, co za mikrofonem i w tekstach wyprawiał Fokus. Nie ukrywam, że wspólny numer z nim byłby dla mnie dużą sprawą. Można powiedzieć, że byłoby to symboliczne przejęcie pałeczki od gościa, który od ponad 20 lat reprezentuje nasze miasto w całej Polsce*²⁶.

*Jestem taką osobą, która ufa osobom, które kiedyś mi zaufały. Mam swoich ludzi, z którymi współpracuję, choć jestem otwarty na inne współprace – zwycięskiego składu się nie zmienia*²⁷.

Kartky: *Wtedy jeszcze mieszkałem w Katowicach. Tam chłopaki pozwalali mi się przespać, bo to takie czasy jeszcze były, że musiałem 50 zł pożyczać na bilet i kilka piw*²⁸.

Miuosh: *Dzięki tradycyjnym pieśniom wracam do wartości, które mogą nas dzisiaj trzymać w ryzach. Jestem stąd, a nie pamiętam z tego nic, to podkreślenie, że inaczej uczyli nas życia dziadkowie, a inaczej my uczymy żyć nasze dzieci. To kontra do tego, co dziś mamy na ulicach, komentarz do współczesnego zatracenia. Moim zdaniem powinniśmy się raczej zatrzymać i przyjrzeć, zastanowić nad tym, czym kierowali się ludzie żyjący tutaj sto lat temu*²⁹.

*Oni się sami do mnie odzywają, cieszę się, jak to są ludzie od nas, bo lubię się z nimi cieszyć z tego, że jesteśmy z jednego miasta i możemy razem robić muzykę, dobrą, ale jeżeli nie są, są skądś dalej, to też fajnie*³⁰.

*Oni uznawali świętość rodziny za spoivo, dzięki któremu jesteśmy razem*³¹.

²⁵ Z. Bokszański, *Tożsamości zbiorowe*, Warszawa 2005, s. 94-96.

²⁶ M. Misztalski, *MISZEL: Świeża krew ze Śląska*, <http://www.ultramaryna.pl/tekst.php?id=1319>, [dostęp: 04.08.2022].

²⁷ M. Baron, K. Ulfik, *WYJĄTKOWE WYDANIE AFEREK (wywiady z Oki, Janusz Walczuk, Wac Toja, Trill Pem, ostro i śmiesznie)*, <https://www.youtube.com/watch?v=37wruGcRV6M>, [dostęp: 25.08.2022].

²⁸ K. Klimkiewicz, *Kartky: „Teraz mam swoją ostoję. Jestem spokojniejszy i bogatszy o doświadczenie” – rozmowa*, <https://www.youtube.com/watch?v=Hv-08pYkXt8>, [dostęp: 17.09.2022].

²⁹ P. Bollin, *Miuosh: nie jestem zwolennikiem budowania świadomości przez kompleksy*.

³⁰ M. Natali, *Miuosh – wywiad po płycie „Prosto Przed Siebie” (Popkiller.pl)*, https://www.youtube.com/watch?v=cSf_ft-hvf4, [dostęp: 2.10.2022].

³¹ P. Bollin, *Miuosh: nie jestem zwolennikiem budowania świadomości przez kompleksy*.

Następne zagadnienie rozpatrywane w trakcie analizy dotyczy stosunku artysty do promocji regionalności. Artysta cieszący się znaczną popularnością może stać się autorytetem lub wzorem dla słuchacza. Ich wypowiedzi wskazują, że są świadomi własnej siły perswazji. Pojawiające się odniesienia sugerują, że zależy im na tym, aby zachęcać słuchaczy do refleksji nad regionem oraz własną tożsamością regionalną. Poruszają oni kwestie dotyczące istoty świadomości swojego pochodzenia, poczucia dumy z przynależności regionalnej, czy też z uwagi na tożsamość regionalną. W wypowiedziach artystów zidentyfikowałem następujące stwierdzenia:

Kartky: Chciałbym, by ludzie byli dumni z tego, że są Ślązakami³².

Mioush: Ja mam szczęście być gościem, który wydaje mi się przypominał wielu młodym ludziom na Śląsku, że powinni zwracać uwagę na to, że są ze Śląska, nie tylko zwracać uwagę na kluby, którym się powinno kibicować z uwagi na obszar zamieszkania. Przypominać sobie, że się jest ze Śląska, przypominać sobie o symbolach, czyli o rodzinie, o etosie pracy, bo to się da odnieść do dzisiejszych czasów i ja jestem tego najlepszym przykładem³³.

Grubson: Planuję też nagrywać live sesje w terenie, na Śląsku, żeby promować ten region. Jest mnóstwo pięknych miejsc. Moim zdaniem, ludzie z innych obszarów, z innych województw jeszcze nie do końca o nich wiedzą, warto promować ten region³⁴.

W analizowanych wywiadach zwróciłem również uwagę na zagadnienie dotyczące inspiracji związanej z regionem, lokalnymi wydarzeniami, lokalnym środowiskiem życia artystów podczas tworzenia. Snute opowieści w treściach piosenek łączą się ze sposobem postrzegania i doświadczania świata przez artystów, w tym przypadku regionalnego środowiska, wyjaśniania i nadawania mu znaczenia. Raperzy wypowiadali się o inspiracjach otoczeniem, tradycjami, czy też historycznymi wydarzeniami:

Miszel: Ciężko powiedzieć, co czas przyniesie i gdzie mnie może kiedyś wywiać, ale spędziłem 25 lat na Śląsku, z czego 24 na Ligocie, więc zawsze będę kimś, kto się uważa za lokalnego patriotę. Zresztą słyhać to w moich tekstach. Bardzo cenię sobie swoje środowisko i otoczenie, w którym dorastałem³⁵.

Ligota bardzo mnie inspiruje. Wiele pomysłów wpadło mi do głowy, kiedy przemierzałem na rowerze np. Lasy Panewnickie. Bardzo lubię Osiedle Tysiąclecia, bo to

³² Wywiad dla portalu Warszawa Nasze Miasto, <https://warszawa.naszemiasto.pl/lokalny-patriota-raper-scenarzysta-projektant/ar/c13-6867767>, [dostęp: 17.09.2022].

³³ M. Gwóźdź, MIUOSH (wywiad, marzec 2017).

³⁴ Ł. Jakubczyk, Co Grubson konsultuje z żoną?

³⁵ K. Klimkiewicz, Miszel: ,Gdy tworzyłem pierwszy album.

mega klimatyczne miejsce, takie europejskie. Kiedyś dużo czasu spędzałem z dziadkiem w Dolinie Trzech Stawów – do dziś lubię tam przebywać, bo to fajna strefa do aktywnego wypoczynku³⁶.

Kartky: Generalnie, dziewięćdziesiąt procent tego co tworzę, to moje przeżycia i obserwacje. Wiadomo, że część z nich pokazana jest w krzywym zwierciadle, część jest przerysowana, inna ulega gloryfikacji, a jeszcze inna potrafi być zdemonizowana. Jednak ta szczerość jest nieunikniona i zależy mi na tym, aby było ją słychać³⁷.

Miuosh: Ten utwór³⁸ napisałem na podstawie pieśni górniczej, którą odnalazłem w Czarnym ogrodzie Małgorzaty Szejnert, powstałym po tragedii na KWK Gottwald. Wychowałem się obok tej kopalni i chciałem odnieść się w muzyce do tamtych tragicznych wydarzeń. W historii ostatnich stu lat wiele jest zdarzeń o silnej energii, o których przez codzienny pęd zapominamy. Pomniki potrafią być drogowskazem³⁹.

(Utwór⁴⁰ odnosi się) do tego, co sam widziałem na Śląsku w wieku lat siedmiu, kiedy zmienił się system i wszystko zdawało się tu być nieżywe. A przecież świat szedł do przodu, a ja dorastałem w tym, czując się wciąż pomiędzy⁴¹.

Analiza losowo dobranych wywiadów pozwoliła zidentyfikować stosunek artystów do regionu, poczucia tożsamości regionalnej oraz ich postawy wobec promocji treści związanych ze Śląskiem. Aspekt biograficzny wskazuje, że wysoko cenią sobie oni region, a tożsamość śląska jest istotna w ich życiu. Wysoki status komponentów regionalnych w strukturach biografii może wskazywać na przywiązanie do regionu oraz promowanie regionu, realizowane między innymi w działalności artystycznej. Dalsze analizy utworów powinny pokazać, jak reprezentowane stanowiska przekładają się na twórczość artystów, a także status regionu w treściach utworów.

Konteksty regionalne i tożsamościowe w utworach piosenek wybranych śląskich raperów

W poszukiwaniu kontekstów regionalnych i tożsamościowych przeprowadziłem analizę treści 40 utworów, z czego po 10 piosenek pochodziło z repertuaru każdego z wybranych śląskich artystów. Utwory dobrałem kluczem

³⁶ M. Misztalski, *MISZEL: Świeża krew ze Śląska*.

³⁷ M. Oprychał, *Kartky, który „trzęsie nową szkołą, choć ma starą duszę” opowiada nam o swojej nowej płycie i patencie na krytykę*, <https://www.redbull.com/pl-pl/kartky-dom-na-skraju-niczego-wywiad>, [dostęp: 17.09.2022].

³⁸ Artysta odwołuje się do utworu zatytułowanego *Dom*.

³⁹ P. Bollin, *Miuosh: nie jestem zwolennikiem budowania świadomości przez kompleksy*.

⁴⁰ Artysta odwołuje się do utworu zatytułowanego *Gorzkie dymy*.

⁴¹ P. Bollin, *Miuosh: nie jestem zwolennikiem budowania świadomości przez kompleksy*.

popularności, uwzględniając ranking 10 najczęściej słuchanych utworów w czerwcu 2022 roku na portalu [spotify.com](https://open.spotify.com/artist/3BroLrMp9Q01yOnhL-n9qxX)⁴², natomiast tekst przeanalizowałem, bazując na transkrypcji dostępnej na stronie internetowej zawierającej treści piosenek genius.com⁴³.

Po analizie wszystkich utworów konteksty regionalne i/lub tożsamościowe zidentyfikowałem w tekstach 9 z nich, natomiast 6 utworów z repertuaru Miłosza Boryckiego, znanego jako Mioush, pochodzi z płyty *Pieśni współczesne*⁴⁴, stworzonej przez artystę we współpracy z Zespołem Pieśni i Tańca Śląsk. Zgodnie z deklaracją artysty oraz zaangażowanych w powstanie płyty osób, inspirowana jest ona ludowymi pieśniami śląskimi, a także folklorem, co można zidentyfikować biorąc pod uwagę warstwę fonograficzną – nie będącą przedmiotem analiz w moich badaniach.

Zgodnie z przyjętym wykazem dyspozycji, pierwszy element analizy stanowiły aspekty geograficzne. Analiza wykazała, że w przypadku 7 z 9 utworów pojawiły się nawiązania do lokalizacji geograficznej i wystąpiły one w repertuarze każdego z tych artystów. Wskazuje to na wysoki status regionu dla nich, zwłaszcza w odniesieniu do konkretnych miejsc, w których przebywają, żyją, a także z których czerpią inspirację na potrzeby własnej twórczości:

Miszel:

- 1) *Me and the mandem, no worry, but livin here la vida loca, Ligota*⁴⁵.
- 2) *Zapytaj typów gdzie mieszkam, na bloki nikt nie narzeka.*
*Moja dzielnica Ligota go loco, dziesiona cię wita na wejściu do getta*⁴⁶.
- 3) *Traper – Z osiedla, gdzie na co dzień znają mnie*⁴⁷.

Mioush:

- 1) *W tym mieście, pośród gwiazd*⁴⁸.
*Nie ma tramwaju za którym nikt nie biegnie*⁴⁹.

⁴² Portal muzyczny Spotify, <https://open.spotify.com/artist/3BroLrMp9Q01yOnhL-n9qxX>, [dostęp: 4.10.2022].

⁴³ Międzynarodowy portal muzyczny zawierający treści utworów, <https://genius.com/>, [dostęp: 4.10.2022].

⁴⁴ Historia powstania płyty oraz współpracy, <https://nospr.org.pl/pl/kalendarz/mioush-x-zespol-slask-piesni-wspolczesne>, [dostęp: 4.10.2022].

⁴⁵ M. Niedziałkowski, *Ligota*, <https://genius.com/Miszel-ligota-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].

⁴⁶ M. Niedziałkowski, *Requiem*, <https://genius.com/Miszel-requiem-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].

⁴⁷ M. Niedziałkowski, *Zerwany tańczuch*, <https://genius.com/Miszel-zerwany-ancuch-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].

⁴⁸ Wieżowce mieszkalne *Gwiazdy* w Katowicach, <http://archiwum.katowice.eu/sites/katowice/pl-pl/strony/Zasoby.aspx?itemID=23>, [dostęp: 4.10.2022].

⁴⁹ M. Borycki, *Tramwaje i gwiazdy*, <https://genius.com/Mioush-tramwaje-i-gwiazdy-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].

Kartky:

- 1) *Umówiliśmy się pod Rialto*⁵⁰, *chciałem pokazać, że jestem z nim*⁵¹.
- 2) *To wersja 2.0, odbita gdzieś w Kato na ksero przy akademikach*⁵².

Grubson:

- 1) *To polska produkcja prosto z Górnego Śląska*⁵³.

Następny analizowany element dotyczył aspektów językowych, czyli występowania w tekście słów bądź wyrażeń zaczerpniętych z gwary śląskiej. Analizowane utwory nie zawierały żadnych słów, ani wyrażeń, które można podłączyć pod tę kategorię.

Trzecim uwzględnionym elementem były aspekty określone jako tradycyjne i obyczajowe. Wykorzystywanie w treściach tego typu odniesień można uznać za przejaw dumy związanej z regionalnymi zasobami kulturowymi. W jednym utworze pojawiło się odniesienie do tradycyjnej śląskiej potrawy – rolady⁵⁴ – w utworze Miszela:

*Jak ci Miszel ugotuje,
Zjesz ze smakiem – podziękujesz,
Kręcimy grube rolady*⁵⁵.

Stosując element określony jako pozostałe treści nawiązujące do kontekstów regionalnych, zidentyfikowałem odniesienie do kontekstu regionalnego, z uwagi na tytuł piosenki Miłosza Boryckiego *Utopiec*. *Utopiec*⁵⁶ to jedna z charakterystycznych postaci występujących w legendach i podaniach górnośląskich, dlatego należy uwzględnić jego pojawienie się jako odniesienie do kontekstu regionalnego.

Zakończenie

Przeprowadzone analizy wykazały, że w utworach artystów związanych ze Śląskiem pojawiają się konteksty regionalne i tożsamościowe. Naj-

⁵⁰ Kino Rialto – popularne kino lokalne w Katowicach, <https://rialto.katowice.pl/reper-tuar/>, [dostęp: 4.10.2022].

⁵¹ J. Jankowski, *Muzyka końca lata*, <https://genius.com/Kartky-muzyka-konca-lata-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].

⁵² J. Jankowski, *Laura Palmer*, <https://genius.com/Kartky-laura-palmer-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].

⁵³ T. Iwańca, *Nowa Fala*, <https://genius.com/Grubson-nowa-fala-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].

⁵⁴ *Tradycyjne śląskie potrawy*, <https://slaskiesmaki.pl/staticcontent/514508>, [dostęp: 4.10.2022].

⁵⁵ M. Niedziałkowski, *Puzzle*, <https://genius.com/Misz-el-puzzle-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].

⁵⁶ D. Simonides, *Śląski horror. O diablach, skarbnikach i utopcach*, Opole 2013, s. 65-115.

częściej w treściach utworów artyści nawiązują do lokalizacji geograficznej, czyli konkretnych miejsc (Ligota, Rialto, Gwiazdy). W treści ukazano również motyw dotyczący śląskich wzorów kulinarnych (rolada śląska), a także nawiązanie do postaci znanej z legend i podań śląskich, co może wskazywać, że aspekt związany z kulturą i folklorem jest istotny. W dobranych utworach nie wystąpiły słowa ani wyrażenia zaczerpnięte z gwary śląskiej. Analiza wywiadów medialnych wskazuje, że artyści są związani ze Śląskiem emocjonalnie, a swoją tożsamość traktują jako wartość. Każdy artysta podkreślił swoje przywiązanie do regionu, określając siebie jako lokalnego patriotę. W treściach piosenek pojawia się wiele odniesień do świata wartości, wśród których można doszukać się odwołania do trzech podstawowych śląskich wartości, to jest pracy, rodziny i religii⁵⁷. W strukturach piosenek treści regionalne pełniły następujące funkcje – opisywały tło toczącej się narracji, wskazywały ważne miejsca związane z doświadczeniem bohatera lub bohaterów piosenki, odnosiły się do tożsamości artysty, a także pełniły funkcję tytułu piosenki (np. *Ligota, Utopiec*). Biorąc to pod uwagę, można przyjąć, że treści regionalne pojawiające się w piosenkach nadają im niepowtarzalny charakter i są znaczące w perspektywie całej narracji.

Interesujące wydały się narracje występujące w treściach, które odnosiły się do trudnych, a czasem traumatycznych przeżyć artystów. Każdy z nich w wywiadach deklarował, że treści piosenek w pewnym stopniu odzwierciedlają otaczający ich świat oraz własne doświadczenia. Częstymi motywami występującymi w narracjach były między innymi konflikty z prawem, uzależnienia oraz rozmaite używki, które wpływały na życie artystów i bohaterów ich utworów. Opis tych doświadczeń w formie narracji zasługuje na bliższą analizę i otwiera pole do prowadzenia badań w tym kierunku.

Ulokowanie zidentyfikowanych treści przez artystów świadczy o tym, że kultura popularna zawiera odniesienia dotyczące kontekstów regionalnych i tożsamościowych. Sprawia to, że nie jest wyalienowana ze współczesnych dyskursów społecznych odnoszących się do kwestii globalizacji i lokalności, ale odnosi się do nich, zawiera je w strukturze swoich treści. Analizy dotyczące narracji podejmowanych w kulturze popularnej mogą być wykorzystywane w dyskursach naukowych dotyczących statusu kultury popularnej w strukturze edukacji (kształcenia i wychowania).

⁵⁷ U. Swadźba, *Pojęcie wartości a śląski system wartości*, [w:] *Śląski świat wartości. Z badań empirycznych w Rybniku*, red. U. Swadźba, Katowice 2008, s. 20-25.

BIBLIOGRAFIA

- Baron M., Ulfik K., WYJĄTKOWE WYDANIE AFEREK (wywiady z Oki, Janusz Walczuk, Wac Toja, Trill Pem, ostro i śmiesznie), <https://www.youtube.com/watch?v=37wru-GcRV6M>, [dostęp: 25.08.2022].
- Bollin P., *Miuosh: nie jestem zwolennikiem budowania świadomości przez kompleksy* [WYWIAD], <https://kultura.onet.pl/muzyka/wywiady-i-artykuly/miuosh-premiera-plyty-pieni-wspolczesne-wywiad-z-artysta/fk2fyef>, [dostęp: 2.10.2022].
- Borycki M., *Tramwaje i gwiazdy*, <https://genius.com/Miuosh-tramwaje-i-gwiazdy-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].
- Bruner J., *Kultura edukacji*, przekł. T. Brzostowska-Tereszkiewicz, Wydawnictwo Universitas, Kraków 2006.
- Dejnarowicz B., *Wydawniczy dorobek polskiego hip-hopu*, adres internetowy: <https://www.nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kongres-kultury/aktualnosci/wydawniczy-dorobek-polskiego-hip-hopu-borys-dejnarowicz>, [dostęp: 06.07.2022].
- Greń Z., *Tożsamość śląska – etniczna czy regionalna?*, [w:] *Narracja i pamięć. Konstrukcje i destrukcje tożsamości*, t. III, red. E. Golachowska, A. Zielińska, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 2014.
- Gruchlik B., *Grubson o sukcesie „Na szczycie” w Radiu Katowice!* | 04.10.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=0nZCEvINkfl&t=405s>, [dostęp: 03.10.2022].
- Gwóźdź M., *MIUOSH* (wywiad, marzec 2017), https://www.youtube.com/watch?v=1xXFW1H_vQk, [dostęp: 02.10.2022].
- Iwańca T., *Nowa Fala*, <https://genius.com/Grubson-nowa-fala-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].
- Jakubczyk Ł., *Co Grubson konsultuje z żoną?*, <https://www.radio90.pl/grubson-w-radio-90-wideo.html>, [dostęp: 2.10.2022].
- Jakubowski W., *Edukacja w popkulturze – popkultura w edukacji (szkice z pedagogiki kultury popularnej)*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2021.
- Jankowski J., *Laura Palmer*, <https://genius.com/Kartky-laura-palmer-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].
- Jankowski J., *Muzyka końca lata*, <https://genius.com/Kartky-muzyka-konca-lata-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].
- Klimkiewicz K., *Kartky: „Teraz mam swoją ostoję. Jestem spokojniejszy i bogatszy o doświadczenie” – rozmowa*, <https://www.youtube.com/watch?v=Hv-08pYkXt8>, [dostęp: 17.09.2022].
- Klimkiewicz K., *Miszel: „Gdy tworzyłem pierwszy album, ludzie jeszcze nie wiedzieli, jak to ma wyglądać” – rozmowa*, <https://www.ckm.pl/m/lifestyle/miszel-gdy-tworzyłem-pierwszy-album-ludzie-jeszcze-nie-wiedzieli-jak-to-ma-wygladac-rozmowa,25994,a.html>, [dostęp: 4.08.2022].
- Krawczyk-Bocian A., *Homo narrator*, Wydawnictwo Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2021.
- Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2003.
- Melosik Z., *Rap, walka o znaczenia i pedagogika*, Kultura Współczesna, 1996, 1-2(9-10).
- Misztalski M., *MISZEL: Świeża krew ze Śląska*, <http://www.ultramaryna.pl/tekst.php?id=1319>, [dostęp: 4.08.2022].
- Natali M., *Miuosh – wywiad po płycie „Prosto Przed Siebie” (Popkiller.pl)*, https://www.youtube.com/watch?v=cSf_ft-hvf4, [dostęp: 2.10.2022].
- Niedziałkowski M., *Ligota*, <https://genius.com/Miszel-ligota-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].

- Niedziałkowski M., *Puzzle*, <https://genius.com/Miszel-puzzle-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].
- Niedziałkowski M., *Requiem*, <https://genius.com/Miszel-requiem-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].
- Niedziałkowski M., *Zerwany łańcuch*, <https://genius.com/Miszel-zerwany-ancuch-lyrics>, [dostęp: 4.10.2022].
- Oprychał M., *Kartky, który „trzęsie nową szkołą, choć ma starą duszę” opowiada nam o swojej nowej płycie i patencie na krytykę*, <https://www.redbull.com/pl-pl/kartky-dom-na-skraju-niczego-wywiad>, [dostęp: 17.09.2022].
- Pieter J., *Środowisko wychowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1972.
- Simonides D., *Śląski horror. O diabłach, skarbnikach i utopcach*, Wydawnictwo Nowik, Opole 2013.
- Sobocińska M., *Tożsamość, rola i mit artysty jako uwarunkowania jego wizerunku*, Zarządzanie w Kulturze, 2019, 2, 20.
- Swadźba U., *Śląski świat wartości. Z badań empirycznych w Rybniku*, Wydawnictwo Gnome, Katowice 2008.
- Turzański K., *Kartky... Zanim wszystko się zaczęło (15 lat temu)*, <https://www.youtube.com/watch?v=yhH6Fm5QpJU&t=4s>, [dostęp: 4.08.2022].